

سنگ‌افراشته‌های مزارها در ایران

گزارش و عکس: ارش نورآقایی
nooraghayee@iranamag.com

قبرستان شاندیز/ رضا ونوقی

آداب و باورهای شمنی و مغولی معمول بوده است.

قبرستان‌های منطقه باخرز

در منطقه «باخرز» قبرستان‌های متعددی در روستاها دیده می‌شوند که دارای سنگ‌افراشته هستند.

روستای «جوذقان» در ۳۵ کیلومتری غرب تایباد و در کناره‌ی رود مرغزار واقع شده و سه قبرستان با مزارهای سنگ‌افراشته‌ای دارد که بر روی بسیاری از آن‌ها کتیبه‌ای حک شده است.

روستای «سوران» در ۴۸ کیلومتری غرب تایباد و در کناره‌ی رود مرغزار واقع است که بیش‌ترین و بلندترین سنگ‌افراشته‌های منطقه باخرز را در خود جای داده است.

روستای «شینز» در ۵۰ کیلومتری غرب تایباد نیز مزارهایی با سنگ‌افراشته دارد. روستای «فایندر» در حدود هشت کیلومتری شمال غرب «خواف» واقع شده است و مزارهای سنگ‌افراشته دارند. در روستای «تشتیفان» که از توابع خواف واقع و به‌خاطر «آسباد»‌هایش معروف است، سنگ‌افراشته را بر روی قبرها می‌بینیم.

قبرستان‌های آذربایجان شرقی

در شهر تبریز و در حدود شش کیلومتری باغ «ایل‌گلی» و در روستایی که نامش «پینه شلوار» است، قبرستانی هست که چند قبر با سنگ‌افراشته بدون کتیبه و شبیه به آن‌چه در خالد نبی وجود دارد در آن دیده می‌شود.

ظاهراً و بنا به آن‌چه آقای «رجبعلی لیاف خانیکی» گزارش کرده‌اند، در روستاهای «سردرود» و «کیجان» در «اسکو»، قبرستان «شادبا» در «بستان‌آباد» و قبرستان اطراف «بقعه اسحاق» در «هریس» آذربایجان نیز مزارهایی با سنگ‌های افراشته وجود دارد.

قبرستان روستای انار در شهرستان مشکین‌شهر

کتید عالی یک برج آرامگاهی است - ابرقو

بردشاندیز: محل نگهداری موزه شهر نوش

مقبره شیخ احمد جام

مقبره عطار نیشابوری

میل خسرو ایاد

قبرستانی در ریجاب کرمانشاه

قبرستان روستای نشیفان

قبرستان روستای ابوالوفا

برخی از قبرهای قبرستان ابوالوفا که شبیه مقبره کوروش هستند

قبرستان شامبداغ کرمانشاه

قبرستان روستای انار

روستای «انار» در نزدیکی «لاهرود» و از توابع مشکین‌شهر واقع شده است. گورستان این روستا، چندین سنگ قبر دارد که به شکل سنگ‌های افراشته هستند و بر رأس این سنگ‌ها، بخشی همانند کلاه قزلباش‌ها با ۱۲ ترک (شیار) قرار دارد که احتمالاً نماد شیعه ۱۲ امامی است.

قبرستان‌های لرستان

در روستاهای استان لرستان هم قبرستان‌های بسیاری دیده می‌شوند که دارای سنگ‌افراشته هستند. نام یکی از این روستاها، «ابوالوفا» و در نزدیکی «کوه‌دشت» واقع شده است. سنگ‌افراشته‌های این قبرستان چهار وجهی و هرمی شکل هستند و در هر وجه آن نوشته‌ها و نقوش بسیار زیبا و معناداری دیده می‌شوند.

قبرستان‌های کرمانشاه

در نزدیکی مرز میان استان ایلام و کرمانشاه، شهری به نام «شاه‌بداغ» (توحید) وجود دارد که جزء استان کرمانشاه محسوب می‌شود و در آن یک قبرستان با ویژگی‌های قبرستان ابوالوفا و با سنگ‌های افراشته وجود دارد.

● در استان کرمانشاه و در مسیر «ریجاب» به «بابا یادگار» یک قبرستان در سمت راست جاده دیده می‌شود. در این قبرستان، سنگ‌های افراشته‌ی مقبره‌ها، چهار وجهی و در حدود ۲ متر هستند که آجرچینی و سنگ‌چینی شده‌اند. قبرهای این قبرستان، شبیه به میل «خسرو آباد» هستند که در بخش «کوتانی» استان لرستان و در روستای خسروآباد واقع شده است. این میل به نام‌های میل «خسروآ» و میل «سید صفریک» هم معروف بوده و بلندی آن بیش از شش متر است.

برخی از مقبره‌های عرفا و بزرگان

مقبره عطار نیشابوری در نیشابور و شیخ احمد جام در تربت جام نیز سنگ‌افراشته

دارند. بر روی این سنگ‌افراشته‌ها، کتیبه‌هایی نیز حک شده است. به‌نظر می‌رسد وجود سنگ افراشته بر روی مقبره بزرگان، یک رسم بوده است.

سنگ‌افراشته‌ی مزارها در مناطق دیگر ایران

به احتمال قریب به یقین در شهرها و استان‌های دیگر ایران هنوز هم مقبره‌هایی با سنگ‌افراشته وجود دارند که از آن‌ها در این نوشتار نامی به میان نیامده است. اما با وجود همین مناطقی که نام بردیم، می‌توانیم حدس‌هایی بزنیم و نتایجی بگیریم.

حدسیات و نتایج

به‌نظر می‌رسد شکل و شمایل مقبره‌ها نه‌تنها با باورها و اعتقادات، بلکه با نوع معماری منطقه در ارتباط است و این موضوع فقط به مقبره‌هایی که سنگ‌افراشته دارند محدود نمی‌شود. به‌طور مثال در همان قبرستان «ابوالوفا» مقبره‌هایی دیده می‌شوند که معماری مقبره کوروش را تداعی می‌کنند.

معماری برج‌های آرامگاهی در ایران که اتفاقاً بسیاری از آن‌ها در زمان ایلخانیان و جانشینان آن‌ها ساخته شده است، نمایانگر مقبره‌هایی هستند که در قبرستان خالد نبی دیده می‌شوند.

آقای «خانیکی» هم معتقد است که "در آذربایجان سنگ‌افراشته‌ها به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند که هر دو گروه از معماری الهام گرفته‌اند."

موضوع دیگری که در این میان می‌توان به آن اشاره و به‌صورت یک سؤال مطرح کرد این است که "آیا دلیلی برای شباهت میان برخی از سنگ‌افراشته‌ها (مخصوصاً آن‌هایی که در لرستان دیده می‌شوند) با آن‌چه که در میان بختیاری‌های «مسجد سلیمان» به «بُرد نشاند» مشهور است، وجود ندارد؟" یادآوری می‌کنیم که این «بُرد نشاند»‌ها در مکان‌های مقدس یافت شده‌اند و معمولاً به دوران پارتی تعلق دارند.

◀ منبع: مقاله "سنگ‌افراشته‌های مزارات باخرز"، رجبعلی لیاف خانیکی، فصلنامه اثر، شماره ۱۸ و ۱۹، زمستان ۱۳۹۶.